

**“ Μακροχρόνια εξέλιξη και δυνατότητα διακοπής της
θεραπείας στην ΑΣ”**

**Καλτσονούδης Ευριπίδης
Ρευματολόγος**

**Ρευματολογική Κλινική Π.Ν.Ιωαννίνων
Διευθυντής: Καθηγητής Α. Α. Δρόσος**

Σύγκρουση συμφερόντων

- Καμία σύγκρουση συμφερόντων για την παρουσίαση αυτή

Δομική εξέλιξη της AxSpA

- Η προοδευτική οστική αγκύλωση της σπονδυλικής στήλης είναι μια αποθαρρυντική προοπτική της αξονικής σπονδυλαρθρίτιδας (AxSpA)
- Η δομική εξέλιξη της νόσου προκαλεί απώλεια της κινητικότητας και αναπηρία
- Οι αναστολείς του TNF για > 15 χρόνια δείχνουν εντυπωσιακή κλινική επιτυχία
- Πιο πρόσφατα, εισήχθη η στόχευση της ιντερλευκίνη-17 (IL-17)
- Άλλος στόχος ο άξονας IL-23-IL-17

Δομική εξέλιξη της AxSpA

- Ποια η φύση και ποιος ο μηχανισμός της προοδευτικής αγκύλωσης

- Ποια η σχέση μεταξύ φλεγμονής και σχηματισμού νέου οστού

Προτεινόμενη αλληλουχία

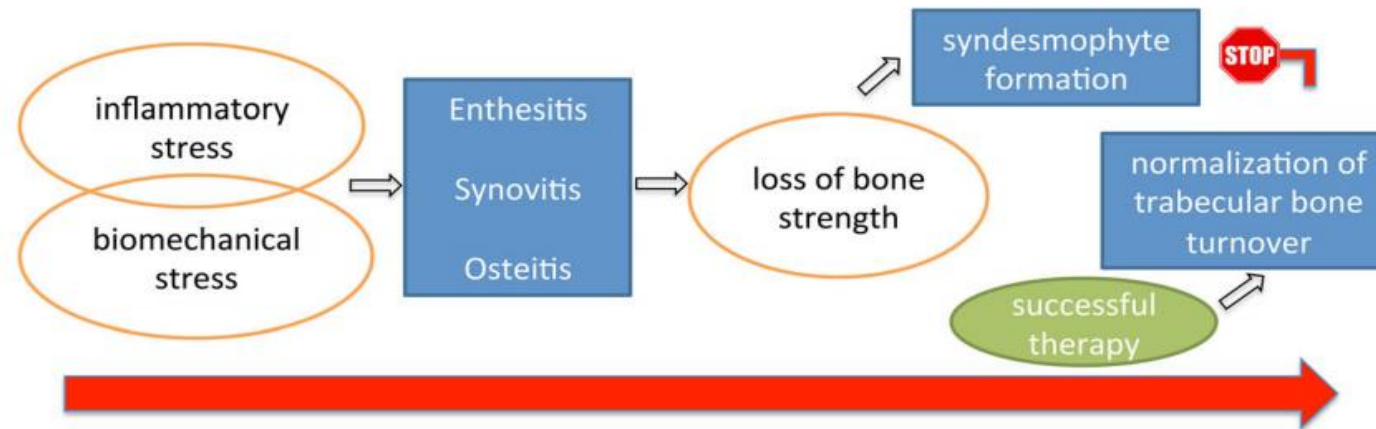
- Οι λιπώδεις βλάβες στην MRI μπορεί να αποτελούν μέρος ενός μεταβατικού γεγονότος
- Περιλαμβάνουν ή είναι στενά συνδεδεμένες με κύτταρα που σχηματίζουν οστούν
- Η λιπώδης μεταπλασία μπορεί να αποτελεί κέντρο σηματοδότησης για σχηματισμό συνδεσμοφύτων

Δομική εξέλιξη της ΑχΣρΑ

- Οι ασθενείς με ΑΣ έχουν χειρότερη οστική πυκνότητα, μικροαρχιτεκτονική και οστική αντοχή

Carter S, Lories RJ. *Curr Osteoporos Rep.* 2011;9(3):112–5.

- Η πρόοδος της δομικής βλάβης στην ΑχΣρΑ θα μπορούσε να είναι μια αντιδραστική προσπάθεια αύξησης της σταθερότητας της σπονδυλικής στήλης

Ανησυχίες - προκλήσεις για το μέλλον...

- Παρά τις εξαιρετικά βελτιωμένες επιλογές θεραπείας για την AxSpA
- Η προοδευτική αγκύλωση παραμένει
- Πολλά στοιχεία δείχνουν ότι ο μακροπρόθεσμος και συνεχής έλεγχος της φλεγμονής είναι απαραίτητος
- Ο βέλτιστος έλεγχος της εξέλιξης της νόσου πιθανότατα απαιτεί θεραπείες που στοχεύουν τόσο τη φλεγμονή όσο και τον κύκλο του οστικού μεταβολισμού

Τίποτα δεν ισχύει για όλους

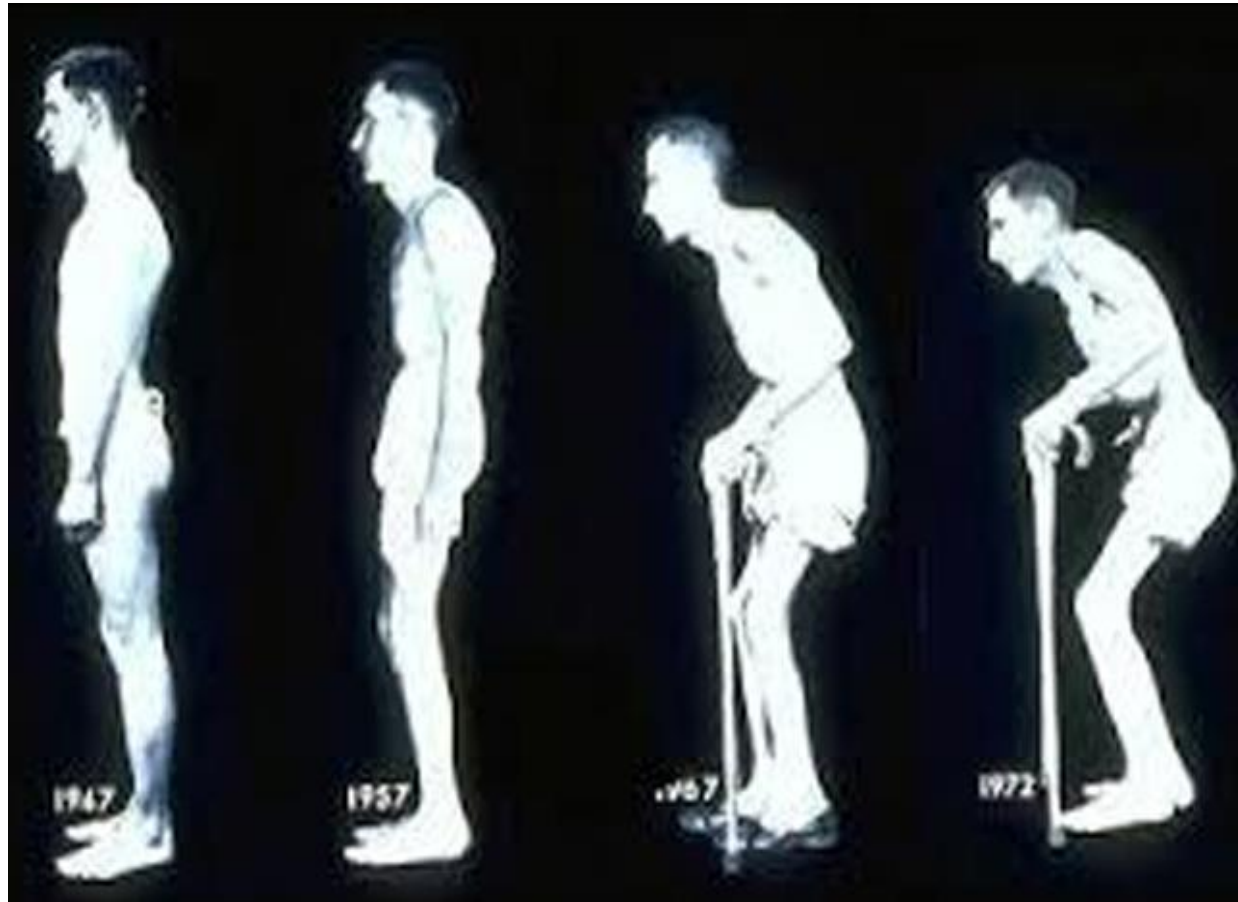

Όλοι οι ασθενείς με μη ακτινογραφική αχΣρΑ δεν θα αναπτύξουν τελικά ακτινογραφική ιερολαγονιτίτιδα

Όλοι οι ασθενείς με ακτινογραφική ιερολαγονίτιδα δεν θα αναπτύξουν τελικά συνδεσμοφύτα

Treatment options

Δεδομένα για τη χρήση των ΜΣΑΦ στην ΑχΣρΑ

- Λόγω της αντιφλεγμονώδους δράσης και της πιθανής διαφοροποίησης των κυττάρων της φλεγμονής
- Είχε υποτεθεί ότι η **συνεχής λήψη NSAID** θα μπορούσε να έχει σημαντική επίδραση στη δομική εξέλιξη της νόσου

Wanders A,, et al. Arthritis Rheum. 2005;52(6):1756–65.
Poddubnyy D, et al. Ann Rheum Dis. 2012;71(10):1616–22

Πρόσφατες εργασίες δεν επιβεβαίωσαν την άποψη αυτή

Sieper J, et al. Ann Rheum Dis. 2016;75(8):1438–43.

Δεδομένα για τη χρήση των ΜΣΑΦ στην ΑχΣρΑ

- Στη μελέτη ENRADA
- 85 ασθενείς με ΑχΣρΑ έλαβαν συνεχή θεραπεία με δικλοφενάκη για 2 χρόνια

Η ακτινολογική εξέλιξη δεν ήταν στατιστικά διαφορετική σε εκείνους που έλαβαν θεραπεία συνεχώς και σε αυτούς που έλαβαν κατ'επίκληση

- Οι Wanders et al. έδειξαν ότι η συνεχής χορήγηση celecoxib

Είχε θετική έκβαση στην αναστολή της δομικής βλάβης σε ασθενείς με αυξημένη CRP και συνεπώς πιο σοβαρή νόσο

Δεδομένα για τη χρήση των ΜΣΑΦ στην ΑχΣρΑ

- Μέχρι να διατεθούν πρόσθετα δεδομένα
- Τα ΜΣΑΦ συνιστώνται μόνο για τη θεραπεία των σημείων και συμπτωμάτων
- Όχι για την παρεμπόδιση ανάπτυξης συνδεσμοφυτών

Sieper J, et al. Lancet. 2017 Jan 19.

Δεδομένα για τη χρήση των αντι-TNFs στην AxSpA

- Πρόσφατα στοιχεία μακροπρόθεσμης παρακολούθησης ασθενών με AxSpA που έλαβαν αντι- TNF

- Δείχνουν μια αργή αλλά ανιχνεύσιμη ακτινολογική εξέλιξη της νόσου

Haroon N, et al. *Arthritis Rheum.* 2013;65(10):2645–54.

Baraliakos X.J. *Ann Rheum Dis.* 2014;73(4):710–5.

- Arends et al. απέδειξαν ότι ακόμη και σε ασθενείς που έλαβαν θεραπεία με anti-TNF

- Μια γραμμική εξέλιξη της νόσου παρατηρούνταν εντός των πρώτων 4 ετών

Maas F, et al. *Arthritis Care Res (Hoboken).* 2016

Νέες διαθέσιμες Θεραπείες για την ΑχΣρΑ

- Secukinumab - αντι-IL-17
- Βασικές μελέτες φάσης III (MEASURE-1 και MEASURE-2)

Δεν παρατηρήθηκε καμία ακτινολογική εξέλιξη στο ~ 80% των ασθενών σε διάστημα 104 εβδομάδων

Νέες διαθέσιμες Θεραπείες για την ΑχΣρΑ

- Secukinumab - αντι-IL-17
- Βασικές μελέτες φάσης III (MEASURE-1 και MEASURE-2)

Δεν παρατηρήθηκε καμία ακτινολογική εξέλιξη στο ~ 80% των ασθενών σε διάστημα 104 εβδομάδων

Baeten D, et al. N Engl J Med. 2015;373(26):2534–48

Συγκρίσεις μεταξύ της αντι IL-17 και φάρμακων που καλύπτουν το κλινικό φάσμα της ΑχΣρΑ για περισσότερο από μια δεκαετία είναι πρόκληση

Anti-TNF vs anti-IL-17

- Δεν έχουν διεξαχθεί μέχρι σήμερα μελέτες head-to-head
- Η αποδεδειγμένη αποτελεσματικότητα του secukinumab φαίνεται να είναι κοντά στα ποσοστά απόκρισης που παρατηρήθηκαν με τους anti-TNFs
- Το Secukinumab ήταν αποτελεσματικό και σε μια υποομάδα ασθενών στους οποίους ή θεραπεία με anti-TNF απέτυχε ή διακόπηκε για άλλους λόγους

Η θέση των αναστολέων της ιντερλευκίνης-17 στη θεραπεία της αξονικής σπονδυλοαρθρίτιδας παραμένει μετά την αποτυχία σε έναν πρώτο αναστολέα του TNF

Anti-TNF vs anti-IL-17

- Η εμπειρία με TNFi στην axSpA

Αποτελεσματικότητα
Ασφάλεια
Ποικιλία ενδείξεων

- Υπερτερεί την αναστολή της οδού της IL-17,
- Τόσο από πλευράς όγκου όσο και χρόνου παρακολούθησης

«τρέχουσα πρακτική»

van der Heijde D, et al. Ann Rheum Dis 2017;0:1–14.

Anti-IL-17 και αναστολή ακτινολογικής προόδου

- Αν ο αποκλεισμός της ιντερλευκίνης-17 μπορεί να μειώσει την πρόοδο του σχηματισμού νέου οστού
- Βασίστηκε στα αποτελέσματα μιας μη ελεγχόμενης μελέτης

Με τα μέχρι σήμερα διαθέσιμα δεδομένα η μείωση του σχηματισμού νέου οστού δεν επιβεβαιούται

Sieper J, et al. Lancet. 2017 Jan 19.

Άλλες Θεραπείες για την AxSpA

- Το **Ustekinumab anti- IL-12 και -23** σε μία προοπτική ανοιχτή δοκιμή
- Δείχνει καλή αποτελεσματικότητα και αξιολογείται περαιτέρω
- Το **Tofacitinib** σε μία διπλή-τυφλή, ελεγχόμενη με εικονικό φάρμακο, φάση 2
- Παρέχει καλή κλινική και απεικονιστική ανταπόκριση που χρήζει επιβεβαίωσης

Sieper J, et al. *Lancet*. 2017 Jan 19.

Άλλες Θεραπείες για την ΑχΣρΑ

- Το **Apremilast** σε μια μικρή μελέτη στην ΑΣ, 12 εβδομάδων vs εικονικό φάρμακο
- Έδειξε μέτρια μείωση της δραστηριότητας της νόσου
- Σε άλλη μεγαλύτερη ελεγχόμενη μελέτη δεν έδειξε ανώτερη ανταπόκριση από το πλασέμπο

Sieper J, et al. Lancet. 2017 Jan 19.

Θεραπεία της AxSpA

- Επί δυσανεξίας / αντένδειξης σε τουλάχιστον δύο ΜΣΑΦ
- Αυξημένης CRP ή / και αποδεδειγμένη φλεγμονή στην MRI ή / και ακτινολογικές ενδείξεις Ιερολαγονίτιδας

Σύσταση 10.

Η συνήθης πρακτική είναι να χορηγείται ένας TNF. Στροφή σε ένα άλλο TNF ή σε αντι-IL-17 συνιστάται σε περίπτωση αποτυχίας του 1^{ου} αντι-TNFi

Πότε βιολογική θεραπεία στην AxSpA

Diagnosis*	Ankylosing spondylitis	Non-radiographic axial spondyloarthritis
		
Failure of the previous treatment	At least 2 NSAIDs given for 4 weeks in total	At least 2 NSAIDs given for 4 weeks in total
High disease activity	BASDAI ≥ 4 or ASDAS ≥ 2.1 †	BASDAI ≥ 4 or ASDAS ≥ 2.1 † and Objective signs of inflammatory activity: Active sacroiliitis
		or CRP+

Sieper J, et al. Lancet. 2017 Jan 19.

Διακοπή των bDMARD

Διακοπή των bDMARD

- Υπάρχει περιορισμένη γνώση σχετικά με την πορεία της νόσου μετά την διακοπή της αντι-TNF θεραπεία στην ΑΣ

Baraliakos X, et al (2005). *Arthritis Res Ther* 7:R439–R444

- Ο κίνδυνος των εξάρσεων μετά την παύση μιας αποτελεσματικής θεραπείας και η αβεβαιότητα του κατά πόσον αυτές οι θεραπείες μπορεί να εισαχθούν εκ νέου με επιτυχία πρέπει να διευκρινιστεί

Chimenti MS, (2011) *Autoimmun Rev* 10:636–640

Διακοπή των bDMARD ?

2016 update of the ASAS-EULAR management recommendations for axial spondyloarthritis

Σύσταση 11.

Μείωση αλλά όχι διακοπή των bDMARD, μπορεί να λαμβάνεται υπόψη σε ασθενείς με παρατεταμένη ύφεση

van der Heijde D, et al. Ann Rheum Dis 2017;0:1–14.

Recommendation 11

If a patient is in sustained remission, tapering of a bDMARD can be considered

---

- Η σύσταση αυτή είναι εντελώς νέα
- Διαθέσιμα στοιχεία υποδηλώνουν την πιθανότητα επιτυχούς μείωσης των bDMARDs και αποδεκτή αποτελεσματικότητα μετά την επανέναρξη

Yates M, et al.. J Rheumatol 2015;42:1177–85.
Cantini F, et al. Biologics 2013;7:1–6.

- Εντούτοις, η πλήρης διακοπή των bDMARDs φαίνεται να οδηγεί σε υψηλά ποσοστά εξάρσεων

Song IH, et al. Ann Rheum Dis 2012;71:1212–15.
Haibel H, et al Arthritis Rheum 2013;65:2211–13.

Recommendation 11

If a patient is in sustained remission, tapering of a bDMARD can be considered

---

11	If a patient is in sustained remission, tapering of a bDMARD can be considered	2	B	9.1 (1.57) 97% ≥8
----	--	---	---	----------------------

- Σε ασθενείς που βρίσκονται σε παρατεταμένη ύφεση
- Τα bDMARD, κρίνεται σκόπιμο να μειώνονται αργά
- Δεδομένου του υψηλού κόστους της μακροχρόνιας χορήγησης

Πρόβλεψη έξαρση της νόσου μετά από τη σταδιακή μείωση της θεραπείας

Η υπολειμματική φλεγμονή στην MRI μπορεί να προβλέψει την
έξαρση

Υπάρχει σχέση μεταξύ της διάρκειας της ύφεσης και την
πιθανότητα έξαρσης της νόσου

Ο ρόλος της MRI στην παρακολούθηση της νόσου

- Η συσχέτιση μεταξύ των κλινικών μετρήσεων της δραστηριότητας της νόσου και της φλεγμονής της MRI
van der Heijde D, et al. Ann Rheum Dis 2017;0:1–14.
- Είναι στην καλύτερη περίπτωση μέτρια
- Μέχρι σήμερα, ο ρόλος (εάν υπάρχει) της MRI στην παρακολούθηση της νόσου παραμένει ασαφής
- Η έννοια της φλεγμονής στην MRI σε ασθενείς με κλινικά αδρανή νόσο (χωρίς συμπτώματα) είναι ασαφής
- Δεν είναι γνωστό εάν η υπολειπόμενη φλεγμονή που αναδεικνύεται στην MRI αν μπορεί και αν πρέπει να αντιμετωπιστεί

Ο ρόλος της MRI στην παρακολούθηση της νόσου

- Η MRI έχει υψηλό κόστος και δεν είναι εφικτή η επαναληψιμότητα της
- Αυτό εξηγεί γιατί επί του παρόντος **δεν συνιστάται για παρακολούθηση**
- Ωστόσο, η μαγνητική τομογραφία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τον προσδιορισμό του επιπέδου της παρούσας φλεγμονής
- Μπορεί να προσθέσει επιχειρήματα στην κοινή γνώμη για **να ξεκινήσει ή να συνεχιστεί μια συγκεκριμένη θεραπεία σε έναν συγκεκριμένο ασθενή**

Ορισμός ύφεσης και για πόσο

-
- Επί του παρόντος δεν είναι σαφές ποιος θα πρέπει να είναι ο ορισμός της «ανενεργής νόσου»
  - ASDAS ανενεργή νόσος → κλινική ύφεση
  - Έχει αποδειχθεί ότι υπάρχει διαχρονική σχέση μεταξύ του δείκτη ASDAS και του επακόλουθου σχηματισμού συνδεσμοφύτων
  - **Απόπειρα τιτλοποίησης – μείωσης**
  - Η ομάδα εργασίας υποστηρίζει ότι η ανενεργή νόσος θα πρέπει να υφίσταται για τουλάχιστον 6 μήνες ή / και περισσότερο

Tapering...

Μείωση της δόσης
ή
Αύξηση των διαστημάτων χορήγησης

**Δεν είναι σαφές ποια μέθοδος είναι καλύτερη
Η αύξηση των διαστημάτων «φαίνεται να είναι η πιο πρακτική»**

van der Heijde D, et al. Ann Rheum Dis 2017;0:1–14.

Tapering...μέχρι τη διακοπή

- Αν και η μείωση μπορεί θεωρητικά να συνεχιστεί μέχρι το μηδέν (ΔΙΑΚΟΠΗ)
- Συνιστάται να γίνεται πολύ αργά
- Εξασφαλίζοντας ένα επαρκές χρονικό διάστημα σε ύφεσης από το προηγούμενο βήμα του “tapering”

Η από κοινού λήψη αποφάσεων είναι ζωτικής σημασίας στη μείωση → Διακοπή

Παράγοντες πρόβλεψης συντήρησης της LDA ή της ύφεσης πριν την παύση των βιολογικών

Χαμηλή δραστηριότητα ή ύφεση της νόσου κατά τη διακοπή

Μικρή λειτουργική ανεπάρκεια (χαμηλό δείκτη HAQ-DI)

Βραχεία διάρκεια νόσου πριν από την έναρξη του anti-TNF

Νεαρότερη ηλικία

Μικρότερη ακτινολογική βλάβη

Διακοπή του anti-TNF στην ΑΣ

- Συμφωνία δημοσιευμένων αποτελεσμάτων υποστηρίζουν ότι στην ΑΣ είναι ελάχιστα πιθανό να παραμείνει η νόσος ανενεργή μετά από διακοπή του anti-TNF
- Στη μελέτη του Baraliakos et al. Το 90,5% ασθενείς υποτροπίασαν την 36η εβδομάδα μετά την διακοπή του βιολογικού παράγοντα και το 24%, είχε συντομότερη υποτροπή πριν από την 12η εβδομάδα

Baraliakos X, et al (2005). *Arthritis Res Ther* 7:R439–R444

- Brandt et al. διαπίστωσαν ότι όλοι οι ασθενείς με ΑΣ των οποίων η θεραπεία με Etanercept διεκόπη [πλήρης ύφεση]
- Υποτροπίασαν 24 εβδομάδα μετά τη διακοπή

Brandt J, et al (2003). *Arthritis Rheum* 44:342–3484

Διακοπή του anti-TNF στην ΑΣ

- Δεν είναι γνωστό σήμερα κατά πόσον σε μια υποομάδα ασθενών με ΑΣ μπορεί να είναι εφικτή η μακροπρόθεσμη απόσυρση του anti-TNF
- Πρωταρχικός στόχος: να εξεταστούν οι επιπτώσεις της μείωσης της δόσης αντί της απόσυρσης του φαρμάκου...
- Αναμένεται να επιφέρει ελπιδοφόρα αποτελέσματα

Και αυτή η στρατηγική πρέπει ενδελεχώς να διερευνηθεί

Διακοπή του anti-TNF στην ΑΣ

- Σε ασθενείς που είχαν γενικά καλή ανταπόκριση στη θεραπεία, η διακοπή

Υποτροπή στο 75-90%

Baraliakos X, et al. Arthritis Res Ther 2005; 7: R439–44.

Song IH, et al. Ann Rheum Dis 2012; 71: 1212–15.

Haibel H, et al. J. Arthritis Rheum 2013; 65: 2211–13.

- Χωρίς μεγάλες διαφορές εάν η θεραπεία με NSAID συνεχίστηκε ή όχι
- Μείωση της δόσης του anti-TNF σε ασθενείς με καλή κλινική ανταπόκριση

Ανεκτή στο 52-86%

Cantini F, et al. Biologics 2013; 7: 1–6.

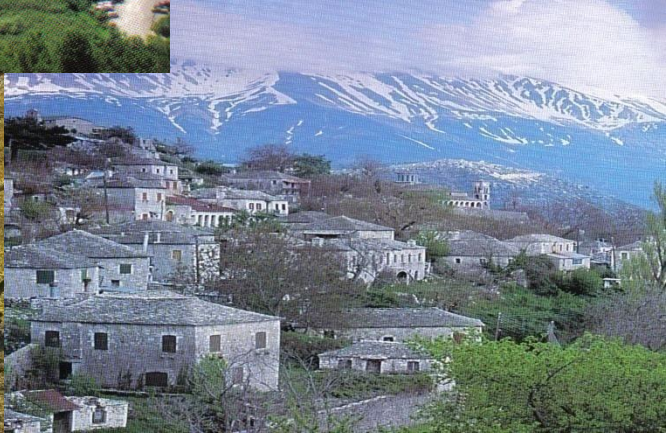
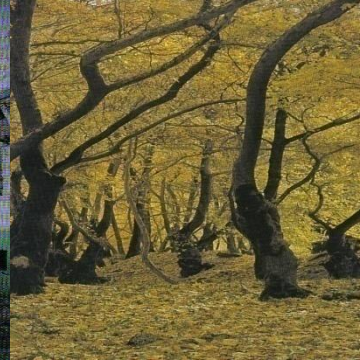
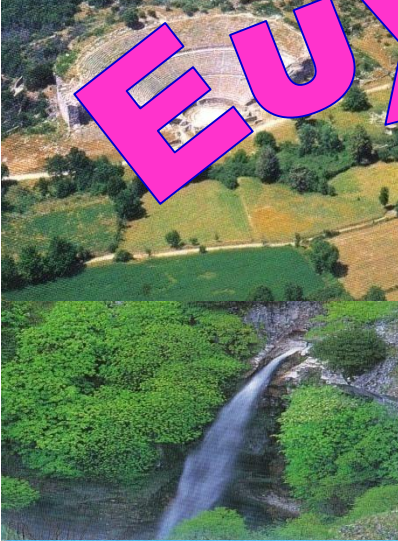
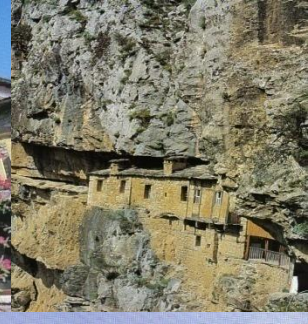
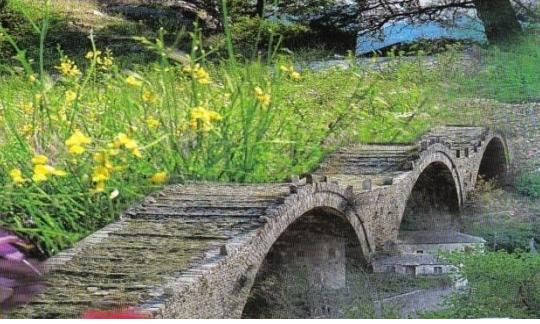
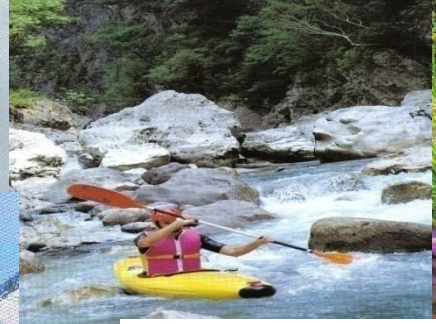
Yates M, et al. J Rheumatol 2015; 42: 1177–85

- Τα αποτελέσματα βασίζονται σε μικρό αριθμό σθενών ,οπότε το θέμα αυτό θα πρέπει να εξεταστεί περαιτέρω

Συμπεράσματα

- Σημαντικά θέματα στη ρευματολογία του σήμερα και στο άμεσο μέλλον
- Να προσδιοριστεί με μεγαλύτερη ακρίβεια η βέλτιστη διάρκεια της βιολογικής θεραπείας
- Να διερευνηθούν εργαλεία πρόβλεψης ευνοϊκής έκβασης της νόσου μετά τη διακοπή μιας αποτελεσματικής θεραπείας
- Δείκτες πρόβλεψης μακροπρόθεσμης ύφεσης χωρίς λειτουργική επιβάρυνση και ακτινολογική εξέλιξη
- **Η απόφαση διακοπής των βιολογικών θεραπειών σε ασθενείς με ΑΣ , σε μακροχρόνια ύφεση δεν αποτελεί μέρος της καθημερινής κλινικής πρακτικής**

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ!